

tej (novi) postavi ne preuredé.“ S tem je rečeno, da se smejo (kar sledeči 2. in 3. stavek na drobno popisujeta) občine (srenje) na novo ustanoviti, to je, da se dve ali več dozdanjih selskih občin sme v eno (novo) občino združiti, ali da se smejo dozdej združene tudi razdružiti, ako je ktera izmed teh sama za-se ali pa po združbi z drugo dovolj bogata, da bode lahko izpolnovala dolžnosti, ktere jej naklada opravljalstvo njeno in zlasti tako imenovano izročeno področje.

Po takem je tedaj dozdanjim srenjam na voljo dano, da se na novo ustanovijo, in nova postava izrekuje željo, naj se pri tem, kolikor se dá, gleda na farne meje.

Naj bi te želje ne prezrli naši ljudje, kajti fara je matica, ktera na več strani veže farane v en panj; v fari se stekajo najbolj zadeve njih. Če bi vsaka fara, ako ni zelo prevelika, bila tudi občina (srenja) za-se, najbolje bi to kazalo na vsako stran, kakor tudi to, da se združite dve fari, ako je vsaka za-se majhina. Ko so se Francozi umaknili iz naše dežele, osnovali so se pri nas — kar še pomnijo starejši ljudje — prav velike občine, ki so se imenovale županije (Hauptgemeinden) in so svoje župane (Ober-richter) imele; pod njimi so bile soseske (Untergemeinden), ki so imele podžupane (Unterrichter). Tedaj tudi te nekdanje velike občine naj nam bojo v izgled!

Če ima ktera občina kake svoje posebne dohodke ali posebno lastnino ali kak poseben zalóg (fond), se ji zavoljo tega nikakor ni bati združbe z drugimi, ker taka lastnina ostane njena, če tudi je združena z drugimi, in po stavku 2. se morejo občine o tem že zmeniti, predno se združijo.

Postava ta tedaj jasno kaže, da nikomur noče delati sile; vse je na prosto voljo dano vsaki občini in modremu prevdarku tistih mož, kateri imajo veljavo med svojimi sosesčani in v važnih zadevah morajo tudi za-nje misliti.

Zakaj pa tako živo priporočamo velike občine?

Iz več vzrokov.

Nova občinska postava daje nam veliko več oblasti v roke, kakor smo jo imeli dozdej. Le poslužiti se bo treba te oblasti, da se sami sebe vladamo in da se ne bo, kakor dozdej, celó v male stvarce vtikala gospóska. Pokažimo visoki vladi, da nismo več otroci, ki ne znajo še sami hoditi! Taka veljavna občina pa more le tista biti, ktera je velika. Kakor je veliki posestnik bolj obražtan kakor kajžar, tako tudi velika občina bolj mimo male soseske. Častitljivost, mogočnost tedaj že zahteva velike občine. To je eno.

Drugo je to, da dobijo občine po novi postavi v domačem, lastnem, še bolj pa v tistem opravljalstvu, ki ga jim vlada izročuje, da ga namesti gospósk opravljajo, tako obširno polje za delavnost svojo, da bojo velike občine veliko lažje med seboj našle pametnih mož, ki bojo za glavarje, odbornike in svétnike sposobni, kakor pa majhne. Velike občine pa bojo tudi veliko lažje izhajale, svoje stroške poplačevale in, če bo treba za pisanje pripravnega človeka na strani predstojnikovi imeti, ga bojo tudi lahko zdrževale. Lažje pač 6000 ljudi 200 gld. skupaj spravi kakor le kakih 600. — Vse to je treba dobro prevdariti.

„Če se pa združimo — utegne kdo reči — nas bojo uni goljufali ali za nos vodili.“ — To je bôsa, dragi moji! Saj bo vsaka soseska imela svoje namestnike v občini. Sestava občinskega zastópa vam bo to sama pokazala, ako našim besedam morebiti ne verjamete. In ali ne veste, da se mora po sedanjí postavi vse očitno (javno) goditi, in da vsak ima pravico v zbor priti poslušat, kako se godí? Potem se bo že vedelo,

po čim je kaša. Tudi morajo letni računi (rajtenge) biti vsacemu na razgled odprti, in tako bode vsaki goljufii in vsacemu igranju pod klobukom konec gotov.

„Mi nočemo, da bi uni bili naši gospodje; raji smo samosvojni“ — tako slišimo družega ugovarjati. Al ta ošabnost je le kratkoumnost, ki ni piškavega oreha vredna. Vse soseske, ki se združijo v eno veliko teló, ostanejo to, kar so, in le enakopravni udje so vse enega večega telesa. Tú nam na misel prihaja tista basen, ko so se ošabni udje enega života spuntali, češ, da nočejo več, da bi jim glava zapovedovala; al kakošen konec so vzeli, ko glava ni hotla več za nje misliti? Saj pač ne bo nobeden postavljen na čelo občini, kogar ne bote sami volili! Šentpeter zmiraj ostane Šentpeter, in Šentpavel zmiraj Šentpavel, če-ravno se v eno poglavitno, veliko občino združita, in tudi menda bo vsak rajši 1 groš plačal (v velikih občinah) kakor pa 1 goldinar (v majhnih soseskah)! Kar pa ima soseska Šentpeter svoje lastnine, to ji pač tudi ostane njeno, če tudi je združena z večimi v veliko občino.

Naj tedaj obračamo kakor koli to stvar, konec se zasúče zmiraj na to, da ni nikakoršne zgube na nobeno stran, ako se združi več manjših sosesk v eno veliko, dobička pa je mnogo.

Podajte si tedaj prijazno med seboj roké v napravo velikih občin; gospóda in kmet pogovorite se bratovski, ker ste ravnopravni udje enega telesa — samostojne občine! Ne poslušajte nasprotnih besednikov, ker niso vaši prijatli, kajti star prigovor je že, da nesloga (razprtje) tlači, sloga (edinost) pa jači.

Da pa so naše besede resnične, dokazali vam bomo drugi pot, ko vam bomo našeli opravila, ki jih dobijo nove občine. Videli bode iz tega, da bo nova občina častitljiva naredba, ktero pa more dostojno oskrbovati le velika občina. Duhovni gospodje po deželi v ta cilj in konec s svojo podučno besedo lahko veliko pripomorejo, da se napravijo saj velike občine, ker nimamo še okrajnih občin.

Národno-gospodarske stvari.

Dobri svéti o avstrijskih železnica.

F. Š. — Knjižica civilnega inženirja Tomaža Novaka, predložena c. k. ministerstvu za kupčijo in gospodarstvo pod naslovom: „Denkschrift über die Vollendung des Eisenbahnnetzes in der österr. Monarchie“ (spomenica o dokončanju železnic avstrijskih), ki je prišla ravno zdaj na Dunaji na svetlo, nima le za izvedenca, temuč tudi za vsacega priprostega človeka toliko hvalevrednega poduka, da si ne moremo kaj, da ne bi je zdaj, ko se vsled hiranja kupčije in obrtnije toliko govori o dovršenji avstrijskih železnic, ne omenili saj nekoliko v „Novicah“, tudi povzdigi obrtnijstva njenih.

Knjižica vrlo izvedeno razjasnuje različne misli, ki so se oglasile o dodelanji avstrijskih železnic, in presojuje jih od gospodarske in denarstvene strani. Kratko pa jederno govori o važnosti in silni potrebi avstrijskih železnic, in pobija mnenje, ktero je 1864. leta razglasilo ministerstvo kupčijsko v svojem spominskem pismu, češ, da je v Avstrii le 466 milj žleznic zelo potrebnih, 456 milj pa manj potreba. Nikakoršne ni dvombe — pravi — da se mora vsled dozdej zanemarjene kupčije in obrtnije namesti omenjene dolžine izdelati železnic najmanj 1100 milj prve, in 800 milj druge vrste, ter se opira na to, da je o novejšem času v Avstrii okoli 100 načrtov za železnice na

dan prišlo, za ktere se je večidel prosilo dovoljenja pri ministerstvu.

Pisatelj govori dalje o začasni izpeljavi železnic in pripoveduje jasno, razumljivo in odkritosrčno vse napake sedanjega „dovoljevanja z državnimi zagotovili“ in mnogih monopolov; dokazuje, kako po tej poti železnice v Avstrii niso spolnile namena svojega, ki ima biti povzdiga kupčije in obrtnije, in ga po tej poti tudi nikdar spolniti ne morejo, ker se le rabijo za srečkanje na burzi. Iz tega pa kaže resnico, da so le po tej poti avstrijske železnice ob vso vero prišle in da le zavoľjo tega se ne more dobiti pomočkov za njih pomnoženje in dovršenje. Bistroumno in dosledno dokazuje gosp. T. Novak iz rečenega, da se v Avstrii le tedaj železnice umno prestvariti morejo, ako jih država sama dela s tem glavnim namenom, da se vpelje tako nizka vožnina, da ne bo, kakor dozda, zadržek v kupčiji in obrtni.

Najbolj zanimivo v tej knjižici, ki jo vsacemu priporočamo, so pa opazke o izdelovanju železnic po privatnih družbah in navadnih stranskih špekulacijah. Sploh pa pisatelj obnašanje oskrbnih svetovalcev in ravnateljev devlje na rešeto ostre kritike.

Pri sedanjem neprijetnem stanu državnih financ nasvetuje, naj se dobijo potrebne pomoči za izpeljavo železnic, za izdajo brezobrestnih akcij državne železnice tako in s tako vrednostjo, da se neposredne kot navaden papirnat denar rabiti morejo.

O tehničnem obziru zastran varčnosti po železnicah nasvetuje namesti železnic z dvema kolovozoma le z enim samim; priporočuje izdelek obrisov zmerom le po privatnih inženirjih, katerim se plača od milje odloči, pa nasvetuje tudi izpeljavo železnic le po pogojih (akordih) s privatnimi, ker to bi državi najbolj koristilo. Ravno tako po vsi pravici tirja, da se le domača obrtnija (domače železo itd.) in domači tehnikarji rabijo, kajti oni so državljani, ki plačujejo davke. Naj se mavhe ne polnijo tujcem!

Kar pa se tiče vžitka dodelanih železnic, dokazuje pisatelj s primero z dozdanjimi navadami, da bi najbolje bilo, in daje tudi državnim in gospodarskim namenom železnic najbolj pristojno, da se prepustijo privatnim najemnikom brez državnega zagotovila, pa tako, da uživajo delež skupnih dohodkov; odločiti tarifo vožnine, naj je vselej le državna pravica.

V tej knjižici nasvetovano in v vsakem obziru priporočila vredno izdelovanje državnih železnic je slednjič primerno tudi posamnim deželam, da bi se po političnih razmerah vpeljale deželne železnice, pri katerih ne bi državna vlada, ampak dežela sama in samostojna izdajala nasvetovane železničine akcije.

Popotnikove opazke.

(Dalje.)

Ogledavši cerkve angleške, idiva, dragi čitatelj, zdaj v angleško gledišče, kjer v parterre ni več vstopnine, kakor v nedeljah v katoliško cerkev. Ako Sheakespeare-ja (Šekspirja) prav razumeti hočeš, moraš čuti in videti njegove igre v njegovem jeziku in igrane po angleških igravcih. Ako pa si bil navajen pohajati v italijška, nemška in francozka dobra gledišča, in prideš potem v angleško, čudil se boš; nikjer se neotesanost angležka tako zelo ne pokaže kakor v glediščih. Vsa čast galerijskemu ljudstvu po naših glediščih; ondi je še stokrat prijetniše kakor v parter-u angležkem. Narod angleški igre zelo ljubi, v gledišče pa ne prinese samo sladkarij, temuč tudi porter, ale (zgovarjaj el, to je angleško pivo), žganja, kruha, mesa, sadja in to posebno oranž (ki so tukaj cenejše kakor v Trstu), ore-

hov in lešnikov. Igre trajajo silno dolgo in ljudstvo žre ves čas. Najsitnije pa je to, da mnogokrat (ali zmiraj), kadar se najlepše stvari predstavljajo, povsod okoli orehi in lešniki hreščijo. To je človeku nestrpljivo, dokler se te razvade ne navadi. Orehov in lešnikov se menda nikjer toliko ne pogriže, kakor na Angležkem; ako gospodičine nimajo v žepih kakošnih sladkarij, gotovo imajo orehe ali lešnike, in ne sramujejo se, da bi jih v gledišču in drugih družbah z zobmi ne grizle in lušin okoli ne metale. Ob taci prilikah pač želim, da bi noben oreh ali lešnik ne izrastel, barem za Angleže ne! Poleg vsega tega je pa po glediščih takošna krika in vika, da bi človek lahko oglušil. Tako se vede ljudstvo pri glediščnih igrah, ali tem bolje — igrači.

(Dal. prih.)

Šolske stvari.

Okrožnica

knezoškofovega konzistorija ljubljanskega.

Pregloboko seza okrožnica, ki jo je 16. marca t. l. po napótku c. k. deželne vlade izdal knezoškofov konzistorij do vseh dištriktih nadzornikov ljudskih šol, ne samo v našo narodnost, ampak tudi v izobraževanje in odgojo in tedaj v prihodnjo srečo našega prostega ljudstva. Toraj si ne moremo kaj, da ne bi te okrožnice natanko pretresli, in svoje misli o njej odkritosrčno razodeli.

Da jo bodo pa častiti bralci bolj poznali, hočemo najpred nje zapopadek malo drobneje razložiti.

Okrožnica iz začetka pripoveduje, da, kakor priča glavno poročilo o ljudskih šolah za leto 1865, je še veliko za uk pripravnih otrok, ki šole niso obiskovali. Ta napačnost se ima odpraviti, ter skrbeti, da se še več novih šol napravi, in potem, da bodo otroci pridneje v šolo hodili. Zato, pravi, izšel je ob enem od deželne vlade ukaz do kantonskih gospósk, naj tiste stariše, varhe in rednike, ki otrok ne dajejo v šolo, kakor gré, brez vsake milosti kaznujejo. Nadalje se priporoča večja skrb za nedeljske in ponavljavne šole. To je kakor vvod okrožnici. — Nje drugi obsežek in menda tudi glavni namen je pa ukaz, naj se v ljudsko šolo zopet vpelje, kolikor koli mogoče („thunlichst weit“) nauk nemškega jezika; saj skozi ves ta razglas veje isti duh, ki ima le učenje jezikov za poglobitni namen, ne pa stvarí za vsakdanje življenje potrebnih, ki naj se jih mladina v ljudskih šolah nauči.

Ta oddelek podamo prestavljen kolikor je mogoče od besede do besede. On se glasi:

„Kar se tiče od več strani grajane napake (Uebelstand), ktera nastaja na škodo večemu izobraženju ljudskih učiteljev naše dežele iz čedalje večega in večega narodnega gibanja, se bojo škodljivi nasledki po večem dali zmanjšati in polagoma čisto odpraviti:

1. če se učiteljem povdarno in resno priporoča, da je njihova važna dolžnost nadalje izobraževati se s pridnim branjem didaktično-pedagogičnih spisov, priporočenja vrednih metodnih bukev, avstrijskega „Šolskega posla“ (Schulbote) itd., kar je neobhodno potrebno vsacemu, ki noče dušno obožati;

2. če se po naredbi deželne vlade od 17. septembra 1864 štev. 9682 neprenehoma skrbi, da se shajajo učiteljski zbori, ki so posebno pripravi, da učitelje na daljnje izobraževanje spodbujajo, v njem pravo značajnost (Gesinnungstüchtigkeit) umnožujejo, in ga času primerno povzdigujejo; posebno če si posamezni zborniki z vso resnobo prizadevajo, da dane naloge, kolikor mogoče, dobro in temeljito izdelajo, in take sestavke